

Nr 152.

Av herr **Berg** i Munkfors, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om möjlighet för värnpliktige, som av samvetsbetänkligheter vägra fullgöra sin värnplikt, att utföra annat arbete för statens räkning.

En fråga, som åtskilliga gånger varit under behandling i riksdagen men som ännu icke fått den lösning den bör få, är den, hur de medborgare skola behandlas, som på grund av samvetsbetänkligheter ej vilja öva sig i vapnets bruk och ej heller ikläda sig den militära uniformen. Redan 1898 väcktes i riksdagen en motion i syfte att behandla sådana värnpliktsvägrare på ett humanare sätt än vad som dittills skett. De personer, som för sitt samvetes skull ej vilja exercera, äro i regel sådana som genom en religiös övertygelse kommit till denna uppfattning, och många sådana ha dyrt fått plikta för denna vägran, trots att det så vackert heter i Sveriges grundlag, att konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta. I den ovan nämnda motionen relaterades flera exempel på, huru samvetsömna ynglingar blivit behandlade, dömda och kastade i fängelse, och huru för dem oftast enda utvägen varit för att undgå upprepade domar och fängelsestraff att emigrera till ett land, där man haft mera respekt för den religiösa övertygelsen, än vad fallet många gånger varit i Sverige. Frågan var emellertid ny för riksdagen och lagutskottet, till vilket ärendet hänvisades, kunde ej finna någon utväg till lösning av densamma. Det yrkade därför enhälligt avslag på motionens framställning. Men då frågan kom inför kamrarna, hade herr S. A. Hedin ett så livligt anförande, att det övertygade andra kammaren om, att man borde besluta att sända en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om närmare utredning. Ur herr

Hedins vackra och varmhjärtade tal, som alltfört är behöfligt för att belysa denna fråga, må anföras:

»Nu är det visserligen så, att jag för min del icke kan förstå, att samvetsbetänkligheter skola möta mot lagens bud. Du skall övas i vapnets bruk till försvar för dina närmaste, för allt som är dig kärt och dyrbart, för ditt land. Jag kan icke förstå det. Men vad rätt har väl jag att sätta mitt omdöme över andras, att förklara, att mitt samvete är ett upplyst samvete och de andras ett vilsefört samvete — vad rätt har jag därtill? Det spörsmålet kan väl träda fram för något var av oss, om vi erinra oss, att den fråga, som motionären har bragt å bane, är en mycket gammal fråga, att den kristna kyrkans historia från hennes äldsta dagar antecknat namnen på martyrer, som lidit döden för sin vägran att bära vapen. Om vi erinra oss, att längre fram i mänsklighetens historia i nyare tiden ett religiöst samfund, vars vackra roll i mänsklighetens, om jag så får säga, religiöst moraliska utvecklingshistoria icke är okänd för någon, Vännernas samfund, eller, för att begagna ett namn, som en gång var, men numera icke är ett öknamn, 'Kväkarnas' samfund — att de hyste samma åsikt som de martyrer från andra och tredje seklet efter Kristus, om vilka jag nyss talade — när vi tänka på dem, så hava vi anledning allesammans att ställa till oss det spörsmålet: Hava vi rätt att sätta vårt kalla förstånds resonemang mot dessas varma, levande känsla och tro? Nej, vi hava det icke. Eller skall jag säga, att lag, vilken den än må vara, står så högt, är så oantastlig, att det icke sker dem, som trotsa den, annat än rätt, när de för detta sitt trots dömas till det straff, lagen bestämmer? Nej, säger jag. Icke står jag här för att predika olydnad mot lagen, men jag kan icke underlåta att påminna därom, att det ofta har inträffat, att i samtiden en minoritet och i framtiden ett flertal, för att icke säga eftervärlden enhälligt har prisat och berömt dem, som i trots mot lagen dömts till straff och lidande för sin tro, och om vilka vi nu erkänna: Dessa hava befordrat mänsklighetens framsteg. Om det är så, som en prästman i Stockholm för någon tid sedan uttryckte sig, att vi numera alla här i landet, från konungasonen till och med torpardottern få fritt bekänna vår övertygelse i religiösa ting, vem, vilka hava vi mest att tacka för de vunna framstegen, om icke dem, som för icke länge sedan här i landet, med visshet om vad öde de gingo till mötes, bekände sin tro, avfölo från den rena evangeliska läran och dömdes till landsförvisning, eller dem, som, därför att de på en söndag, tillsammans med ett antal oskylda, läst Fader vår och några kapitel ur bibeln, dömdes till böter, förvandlade jämte böterna för sabbatsbrott till

fängelse vid vatten och bröd. De ha i större mån än de, som skrivit och talat för samvetsfriheten, här i landet varit samvetsfrihetens föregångsmän och banbrytare. Därför få vi icke säga om var och en som trotsar lagen för samvetsfrihetens skull: Han är en lagbrytare, han är sitt straff värd.»

Kungl. Maj:t hänsköt sedermera frågan till värnpliktskommitténs beprövande, vilken kommitté visserligen gjorde det medgivandet, att den fann det synnerligen önskvärt, om ändring kunde åstadkommas i det förhållandet, att värnpliktig vid upprepad, av samvetsbetänkligheter föranledd vägran att deltaga i vapenövning måste dömas till frihetsstraff på längre tid, men kommittén kunde icke finna någon utväg till lindring i de straff, som tilldömdes ifrågavarande värnpliktiga. Vid 1901 års riksdag väcktes frågan på tal ånyo genom motion i andra kammaren. I denna motion anföres ett flertal personer, vilka på grund av samvetsbetänkligheter vägrat deltaga i krigstjänst och därför ådömts och undergått kortare eller längre frihetsstraff av ända till mer än två års straffarbete. Motionären hemställde, att riksdagen behagade för sin del besluta, att § 2 i värnpliktslagen av den 5 juni 1885 med senare gjorda ändringar måtte erhålla följande ändrade lydelse.

Från värnpliktens fullgörande frikallas

- a) — — — — —
 b) den, som av samvetsskäl ej kan förmås att vapenövas; dock är sådan värnpliktig skyldig att i den ordning, konungen äger närmare bestämma, under tid motsvarande minst den stadgade övningstiden för kronans räkning utträtta annat arbete, som för värnpliktige kan anses lämpligast.

Särskilda utskottet nr 1, som hade motionen till behandling, fann visserligen, att de förhållanden, som motionären berört, onekligen ej sällan äro av synnerligen ömmande beskaffenhet, men utskottet fann sig likväl icke kunna tillstyrka bifall till det gjorda yrkandet, utan ansåg sig böra hemställa, att riksdagen måtte, med erkännande av ifrågavarande motions behjärtansvärda syfte, uttala sig för önskvärdheten därav, att genom särskilt av Kungl. Maj:t meddelat stadgande vederbörande truppbefälhavare bemyndigas att, i den mån omständigheterna därtill kunde föranleda, meddela värnpliktiga, som funnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, befrielse från sådan tjänst och i stället använda dem till annan lämplig tjänstgöring vid truppen. Utskottets hemställan bifölls i båda kamrarna. I enlighet med riksdagens beslut utfärdade sedermera Kungl. Maj:t ett cirkulär, vari vederbörande regementschef bemyndigades att befria ifrågavarande värnpliktiga från den egentliga vapentjänsten och i stället använda dem till annat arbete vid truppen.

Bland andra, som mycket gladdes över det som sålunda gjorts, var dåvarande statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet Crusebjörn, ty för honom liksom för många officerare inom armén var det och är det smärtsamt att se dessa samvetsömna beväringssynglingar bliva straffade. Efter detta cirkulärs utfärdande tillämpades ock i någon mån en humanare behandling av dem det härvidlag berörde.

Emellertid var ej frågan löst härmed. Det finnes nämligen åtskilliga beväringssynglingar, som icke kunna förmås att ens ikläda sig uniformen och följaktligen ej heller vilja utföra annat arbete vid truppen. Exempel härpå anföres i en motion av herr Lindgren i Islingby vid 1907 års riksdag, och i de yttersta av dessa dagar ha fall inträffat i detta avseende, som äro mycket belysande såsom exempelvis det hårda straff, som drabbat förre predikanten A. Wickman, nämligen 7 månaders fängelse för vägran att ikläda sig vapenrocken.

1907 års motion, vari yrkades på en rationellare lösning av frågan, blev tillstyrkt av lagutskottet med följande motivering: Utskottet är av den mening, att en sådan, på uppriktiga samvetsbetänkligheter av religiös art vilande uppfattning vid värnpliktens utkrävande bör av staten respekteras, där sådant utan åsidosättande av statens intressen kan ske, vilket jämväl, såsom motionären framhåller, är fallet i flera främmande länder. Att ett dylikt åskådningssätt ej heller är främmande för svensk rätt, framgår därav, att gällande lag hos oss öppnar möjlighet för person av sådan lära, som ej tillstodder honom att avlägga ed, att på annat tillfredsställande sätt bekräfta riktigheten av en vid domstol avgiven utsaga.

När staten, såsom nu är fallet, genom höga straff söker reagera mot ifrågavarande värnpliktigas av religiösa motiv förestavade insubordinationsbrott, torde det vara uppenbart, att straffet alldeles förfelar sitt ändamål. De, som därav drabbas, anse sig lida för en rättfärdig sak, och på kamraterna vid truppen verkar tvivelsutan de tredskandes ådagalagda motvilja mot militärtjänsten och därpå följande stränga bestraffning demoraliserande.

Ur försvarets och särskilt disciplinens synpunkt torde därför deras fullständiga avlägsnande från lägerplatserna endast vara att förorda, så mycket mera som ifrågavarande värnpliktigas årliga antal är så ringa, att deras uteslutande från de med militärtjänsten förenade göromål, vartill de nu hänvisas, icke i någon mån kan sägas minska försvarskrafterna.

Motionen antogs i andra kammaren med 91 röster mot 49 men avslogs utan votering av första kammaren. Vid 1909 års riksdag fördes frågan åter fram i motion av herr J. Byström m. fl. Däri yrkades, att

sådana samvetsömma värnpliktiga, som vägrade utföra vapentjänst, skulle beredas annat arbete för statens räkning. Nu hade lagutskottet gjort kullerbyttan i sin förut intagna ståndpunkt och avstyrkte motionen.

Reservation mot detta beslut framfördes dock av herrar Zetterstrand, Widén, Pettersson från Södertälje, Ersson, Jansson, Hamilton och Forsberg, vilka yrkade bifall till motionen, likaledes Lindhagen i särskilt utlåtande.

Andra kammaren antog reservanternas yrkande och biföll motionen.

I första kammaren uppstod en mycket livlig diskussion i frågan med skäl för och emot denna reform, men slutet blev som så ofta sker, att första kammaren slog ihjäl förslaget. Ja, så står saken för närvarande och alltjämt ser man nya prov på huru sådana samvetsömma människor, som det här är fråga om, släpas i fängelse för sin övertygelse och tro. Det är på tiden att den svenska riksdagen tar på allvar itu med att lösa denna fråga på ett sådant sätt, som vår tid kräver, nämligen i humanitetens och samvetsfrihetens tecken.

På grund av vad jag ovan anfört hemställer jag vördsamt,

att riksdagen måtte besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda på vad sätt värnpliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att ikläda sig uniform och fullgöra sin värnplikt, må kunna beredas möjlighet att utföra annat kulturellt arbete för statens räkning.

Stockholm den 3 februari 1915.

N. A:son Berg.

